

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ПЕРШКО ГАЛИНА ОЛЕКСІВНА

УДК 37.013.42:371.212.51:371.7 (043.3)

**ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З
ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ У
СЕРЕДОВИЩЕ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Безпалько Ольга Володимирівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
директор Інституту психології
та соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Поліщук Віра Аркадіївна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри соціальної роботи;

кандидат педагогічних наук, доцент
Мирошніченко Наталія Олександрівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
доцент кафедри соціальної педагогіки.

Захист відбудеться “13” грудня 2011 р. о 14 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.01 в Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Воровського, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13/б).

Автореферат розісланий “ ____ ” листопада 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Сорока

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. На початку третього тисячоліття зростає увага до соціальних проблем, які пов'язані із захворюваністю серед дітей та зумовлені неблагополучною еколого-економічною, соціально-психологічною ситуацією в сучасній українській державі. За оперативно-аналітичними даними психолого-медико-педагогічних консультацій у 2009 році 11,7% учнів мали порушення психофізичного розвитку, зросла кількість дітей, які навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах на умовах стихійної інтеграції (без корекційної підтримки). У Державній доповіді про становище дітей в Україні відзначалося, що спостерігається чітка динаміка до зростання чисельності дітей з порушеннями розвитку. Загалом у 2010 році було офіційно зареєстровано 31876 дітей-інвалідів.

У закладах освіти зростання кількості дітей, які мають порушення психофізичного розвитку, спричиняє необхідність упровадження соціальної моделі підтримки, стрижнем якої має стати взаємозв'язок, взаємодія дітей з соціумом, що виключає ігнорування їх через проблеми здоров'я. Реалізація цих завдань в існуючих інституціях соціального виховання покладається насамперед на соціальних педагогів, психологів, соціальних працівників. Це спонукає вищі педагогічні навчальні заклади до пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, зумовлює необхідність формування у них готовності до виконання специфічних завдань інтегрованої освіти, які реалізуються шляхом забезпечення умов для повноцінного розвитку таких дітей в загальноосвітніх навчальних закладах.

Окреслені завдання є одним із пріоритетів державної соціальної політики, що передбачає соціально-педагогічну підтримку дітей з особливостями психофізичного розвитку. Її основні аспекти окреслені законами України “Про освіту” (1991), “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” (1991), “Про охорону дитинства” (2001), “Про реабілітацію інвалідів в Україні” (2006), підтверджені фактом ратифікації Україною у 2010 році Конвенції ООН “Про права людей з інвалідністю”, відображені в Загальнодержавній програмі “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року тощо.

У педагогічній науці здійснено низку дисертаційних досліджень з проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності: професійна підготовка в умовах неперервної освіти (В. Поліщук); педагогічні засади особистісного розвитку в процесі професійної підготовки (Р. Вайнола); підготовка до соціально-правової діяльності (І. Ковчина, Я. Кічук); формування готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (О. Лісовець); формування професійної готовності до взаємодії з девіантними підлітками (М. Малькова);

формування професійної культури у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу (Т. Спіріна); підготовка до роботи з людьми похилого віку (Ю. Мацкевич); підготовка до соціально-педагогічної діяльності в умовах сільської місцевості (О. Межирицький); підготовка до організації освітньо-дозвілдової діяльності учнівської молоді (С. Пашенко); підготовка до консультативної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін (О. Пожидаєва); підготовка до виховної діяльності в умовах оздоровчого табору (Л. Пундик); підготовка до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників (О. Тютюнник); підготовка до використання казкотерапії у професійній діяльності (О. Філь); підготовка до роботи із студентською молоддю (Р. Чубук) тощо.

Процес інтеграції актуалізує науковий та громадський інтереси до навчання дітей з порушеннями розвитку в загальноосвітньому просторі. Питанням інтегрованого навчання та виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітніх навчальних закладах присвячені праці В. Бондаря, Л. Дробот, В. Засенко, Т. Ілляшенко, А. Колупаєвої, Т. Сак, В. Синьова, Т. Скрипник, Н. Стадненко, О. Таранченко, В. Тарасун та інших.

У соціальній педагогіці проблеми соціально-педагогічної підтримки, соціальної реабілітації дітей та молоді з особливими потребами досліджують І. Зверєва, І. Іванова, А. Капська, В. Ляшенко, О. Молчан, В. Тесленко, М. Чайковський та інші.

В останні роки в дисертаційних дослідженнях розкрито соціально-педагогічні засади роботи з батьками дітей з особливостями психофізичного розвитку (Н. Грабовенко, І. Макаренко, Т. Соловійова, Я. Юрків); соціально-педагогічні умови адаптації молодших школярів з особливими потребами до навчання в загальноосвітній школі (О. Василенко); соціально-педагогічні умови інтегрування молоді з функціональними обмеженнями в сучасне середовище (Н. Мирошніченко) тощо.

Незважаючи на широкий спектр досліджень із проблем підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності та соціально-педагогічної роботи з дітьми, які мають порушення розвитку, окреслена проблема підготовки соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку залишилась поза увагою дослідників і не була предметом системного наукового дослідження.

Ця проблема актуалізується також низкою суперечностей між:

- збільшенням кількості дітей з особливостями психофізичного розвитку та відсутністю комплексної державної програми їх соціально-педагогічної підтримки;

- соціальним замовленням держави на підготовку висококваліфікованих спеціалістів, які можуть працювати в інтегрованому середовищі загальноосвітнього навчального закладу і недостатньою фаховою підготовкою соціальних педагогів до роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку;

- необхідністю посилення підготовки соціальних педагогів до роботи в інтегрованому середовищі загальноосвітнього навчального закладу та відсутністю змістово-технологічного забезпечення цього процесу.

Аналіз наукових досліджень, спеціальної літератури, теоретична і практична значущість цієї проблеми, її актуальність і недостатня наукова розробка визначили вибір теми дисертаційного дослідження: **“Підготовка соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку у середовище загальноосвітнього навчального закладу”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання НАПН України і є складовою частиною комплексної теми “Соціалізація особистості у різних виховних середовищах” (Державний реєстраційний номер 0106U000430).

Тема дисертації затверджена вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 12 від 25.12.2008 року) та узгоджена Міжвідомчою радою координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 26.05.2009 року).

Мета дослідження – визначити та експериментально перевірити зміст, форми та методи підготовки майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку у середовище загальноосвітнього навчального закладу.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати поняття, які характеризують дітей з порушеннями розвитку.

2. Узагальнити сучасні наукові підходи щодо інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

3. Визначити критерії, показники та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

4. Обґрунтувати змістово-технологічне забезпечення підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

5. Здійснити експериментальну перевірку змісту, форм і методів підготовки соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

Об'єкт дослідження – процес підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – змістово-технологічне забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

Методологічну основу дослідження становлять гуманістична філософська теорія про особистість як найвищу цінність суспільства; концепції філософської, психологічної та педагогічної наук про соціальну сутність людини, професійний розвиток особистості у вищій школі; положення про суспільну значущість професіоналізму фахівців; взаємозв'язок між навчанням, розвитком і вихованням; положення особистісного та діяльнісного підходів.

Теоретичну основу дослідження становлять теорії: сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Огнев'юк); особистісно орієнтованої освітньо-виховної парадигми (І. Бех, С. Гончаренко, О. Кононко); розвитку особистості (К. Абульханова-Славська, Л. Виготський, Д. Ельконін, Ж. Піаже); мотивації діяльності, навчання (Л. Божович, О. Леонт'єв, М. Неймарк, С. Рубінштейн); спеціальної педагогіки (В. Бондар, А. Колупаєва, В. Синьов); соціально-педагогічної діяльності (Т. Алексеєнко, О. Безпалько, Г. Лактіонова, І. Ліпський); концепції: соціальної інтеграції (Д. Локвуд, В. Парето); соціальної норми та інвалідності (П. Бергер, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Лукман, Р. Мертон, Т. Парсонс); професійної підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери (Р. Вайнола, О. Карпенко, В. Поліщук); положення: про формування готовності до професійної діяльності (Н. Бугаєць, А. Деркач, О. Дубасенюк, К. Дурай-Новакова, М. Дяченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін); соціально-педагогічної роботи з особами, які мають інвалідність (І. Зверева, І. Іванова, А. Капська, В. Ляшенко, О. Молчан, Е. Наберушкіна, В. Тесленко, Є. Холостова, О. Ярська-Смірнова).

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**, а саме: *теоретичні* – аналіз соціально-педагогічної, психолого-педагогічної літератури, порівняння, узагальнення, систематизація – для уточнення сутності базових понять дослідження; контент-аналіз програм навчальних дисциплін підготовки бакалавра спеціальності “Соціальна педагогіка” – для з'ясування змісту професійної підготовки соціальних педагогів щодо інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку; *емпіричні* – включене спостереження, опитування (анкетування, тестування, стандартизовані бесіди-інтерв'ю), експертне оцінювання, констатувальний і формувальний експерименти – для визначення стану та рівнів готовності соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку, для аналізу результатів діагностичних даних; статистичні методи для кількісного та якісного аналізу результатів експерименту.

Експериментальна база дослідження: Київський університет імені Бориса Грінченка, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Запорізький національний університет, спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 113 м. Києва, середня загальноосвітня школа № 168 м. Києва, середня загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 170 м. Києва, середня загальноосвітня школа № 289 м. Києва, спеціалізована

загальноосвітня школа I-III ступенів № 296 м. Києва, спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів № 314 м. Києва.

На констатувальному етапі експерименту дослідженням було охоплено 318 студентів III курсів вищих навчальних закладів та 76 соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів; на формуальному етапі експерименту – 265 студентів III-IV курсів (ЕГ – 142 особи, КГ – 123 особи) та 12 соціальних педагогів.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: *вперше* визначено зміст понять “діти з особливостями психофізичного розвитку”, “інтеграція дитини з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу”; конкретизовано функції (діагностичну, прогностичну, комунікативну, консультативну, охоронно-захисну, корекційно-реабілітаційну, профілактичну, організаційну) соціального педагога в інтегрованому навчальному закладі; обґрунтовано та розроблено змістово-технологічне забезпечення (програми дисциплін, форми та методи навчальної і позааудиторної роботи, завдання для педагогічної практики); визначено емоційно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний критерії, показники та рівні (елементарний, базовий, достатній) готовності майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу; *вдосконалено* форми теоретичної та практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності; *подальшого розвитку набули* принципи інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

Практичне значення дослідження полягає в розробці окремого модуля до курсу “Соціально-педагогічна робота в закладах освіти”, навчально-методичного комплексу до спецкурсу “Основи інклюзивної освіти” (програма курсу, плани лекцій, семінарських, практичних занять, методичні рекомендації студентам щодо вивчення навчальної дисципліни, завдання для самостійної роботи, тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань і методичні рекомендації щодо їх виконання); доповнені програми професійної практики для студентів спеціальності “Соціальна педагогіка” завданнями, що спрямовані на формування вмінь, необхідних для роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку.

Матеріали дисертації можуть бути використані у процесі професійної підготовки студентів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціальності “Соціальна педагогіка”, “Соціальна робота” у вищих навчальних закладах, у системі післядипломної педагогічної освіти, при підготовці навчальних посібників та методичних рекомендацій.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 129 від 27.12.2010 р.), Запорізького національного університету (довідка № 01-25/64 від 30.05.2011 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04-931 від 01.07.2011 р.), Полтавського

національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 4386/01-30/19 від 21.09.2011 р.), спеціалізованої школи I-III ступенів № 113 м. Києва (довідка № 188 від 09.06.2011 р.), спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 296 м. Києва (довідка № 249 від 16.06.2011 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати роботи було представлено в доповідях і повідомленнях на наукових, науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: “Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму” (Київ, 2007); “Соціальна робота в Україні: вектор розвитку в третьому тисячолітті” (Київ, 2007); “Підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників в Україні в контексті Болонського процесу” (Чернівці, 2007); “Тенденції розвитку корекційної освіти в Україні” (Київ, 2008); “Формування ціннісно-мотиваційного ставлення педагогів до проблеми збереження здоров’я” (Київ, 2008); “Актуальні питання соціально-педагогічної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах” (Київ, 2009); “Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами” (Київ, 2010); “Соціальна робота на межі тисячоліть: концепції, технології, стратегії” (Київ, 2011); *всукраїнських*: “Актуальні проблеми формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді” (Ніжин, 2007); “Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення” (Черкаси, 2008); “Соціально-педагогічна реабілітація в закладах освіти: проблеми та перспективи” (Хмельницький, 2008); “Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя” (Київ, 2008); “Цінності особистості у контексті викликів сучасності” (Київ, 2009); “Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки” (Київ, 2011); “Актуальні проблеми підготовки соціальних педагогів у третьому тисячолітті” (Запоріжжя, 2011).

Результати дослідження доповідались на засіданнях лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання НАПН України, кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка (2008-2011 рр.).

Публікації. Зміст і основні результати дисертаційного дослідження відображено у 17 одноосібних публікаціях автора, серед яких 10 статей у наукових фахових виданнях, 3 статті у збірниках науково-практичних конференцій, 3 тези доповідей, 1 збірка програм навчальних курсів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел. Робота містить 11 таблиць, 31 рисунок, 12 додатків. Загальний обсяг роботи становить 283 сторінки, з них – 173 сторінки основного тексту. Список використаних джерел налічує 303 найменування, з них – 4 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, теоретико-методологічні засади та експериментальну базу дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення дослідження; подано інформацію про апробацію та впровадження його результатів, наведено відомості про структуру, обсяг дисертації.

У першому розділі – **“Теоретичні основи інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу”** – здійснено теоретичний аналіз понять щодо дітей, які мають порушення розвитку; обґрунтовано сучасні наукові підходи та принципи інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

Аналіз понять щодо дітей, які мають порушення розвитку, дозволив дійти висновку, що у науковій літературі наразі спостерігається термінологічна невизначеність щодо таких дітей. Зокрема вживаються терміни, як “аномальні діти”, “діти-інваліди”, “діти із проблемами розвитку”, “діти з вадами у розвитку”, “діти з недоліками розвитку”, “діти з нетиповим розвитком”, “діти з онтогенетичними відхиленнями”, “діти з важкими фізичними обмеженнями”, “діти з обмеженою дієдатністю”, “діти з обмеженими можливостями здоров'я”, “діти з обмеженими психофізичними можливостями”, “діти з особливими потребами”, “діти з особливими освітніми потребами” тощо.

Проведений аналіз класифікацій основних порушень розвитку у дітей, який базувався на результатах наукових розвідок науковців в галузі дефектології (В. Астапов, Т. Власова, В. Лапшин, В. Лебединський, М. Певзнер, Б. Пузанов), спеціальної психології (П. Жукова, О. Мастюкова, О. Усанова), соціальної педагогіки (А. Капська, Е. Ямбург), дозволив констатувати, що науковці переважно виокремлюють органічні, функціональні, психологічні, соціальні та комплексні групи порушень.

Теоретичне осмислення сутності понять щодо дітей, які мають порушення розвитку, дало змогу встановити, що найбільш доцільним у контексті соціально-педагогічної роботи є використання терміну “діти з особливостями психофізичного розвитку”. На підставі аналізу понять щодо дітей, які мають порушення розвитку, нами визначено, що *діти з особливостями психофізичного розвитку – це особи, віком до 18 років, у яких спостерігаються різні порушення центральної нервової системи, функціонування окремих або декількох аналізаторів чи органів*. До цієї категорії дітей зараховано таких, які мають офіційний статус дитини-інваліда або значні психічні, фізичні відхилення від норми, хронічні соматичні захворювання, але офіційно не визнані інвалідами.

З урахуванням цього подано характеристики найбільш поширених категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку: з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушеннями інтелектуального розвитку, з

емоційно-вольовими порушеннями, з порушеннями мови, слуху, зору, з комплексними порушеннями.

Проаналізовано різні підходи до сутності середовища загальноосвітнього навчального закладу. Базуючись на дослідженнях А. Іванова, Г. Ковальова, О. Макагона, В. Ясвіна, у дисертації воно розглядається як сукупність двох підсистем: *функціонально-утворюючої*, яку складають інформаційний (варіативність навчального матеріалу, різноманіття додаткових джерел інформації); комунікативний (відносини між членами педагогічного колективу і учнями, психологічна атмосфера закладу) та управлінський (стиль керівництва, система самоврядування, партнерська взаємодія з іншими інституціями) компоненти; *матеріально-технічної*, яку утворюють просторово-предметні (приміщення, меблі, інвентар, технічні засоби навчання, фінансова підтримка розвитку закладу), знаково-символічні (атрибути, символи, рекламна продукція закладу); структурно-організаційні (соціально-психологічна служба, медичний кабінет, дитячі організації, гуртки) компоненти.

У роботі визначено, що у психології, соціології, спеціальній педагогіці, соціальній педагогіці інтеграція розглядається як: створення спільності, що виражається в колективістській ідентифікації, згуртованості групи як ціннісно-орієнтаційної єдності; процес становлення і підтримки соціальної взаємодії і взаємовідносин між людьми, що відбувається шляхом адаптації до нових умов; процес надання особі з функціональними обмеженнями реальних можливостей брати участь у всіх видах і формах соціального життя нарівні і разом з іншими членами суспільства в умовах, що компенсують їй відхилення в розвитку. Проаналізовано особливості соціальної, освітньої, педагогічної інтеграції.

На підставі аналізу масиву понять “діти з особливостями психофізичного розвитку”, “середовище загальноосвітнього навчального закладу”, “соціальна адаптація”, “інтеграція”, “соціальна інтеграція” визначено, що *інтеграція дитини з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу – це двосторонній процес, що полягає у включенні дитини з особливостями психофізичного розвитку в систему навчально-виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу шляхом її адаптації до середовища та створення оптимальних умов у закладі, що відповідають потребам і можливостям дитини.*

Обґрунтовано, що соціальний педагог забезпечує створення спеціальних умов для навчання та розвитку дитини, надання необхідних послуг, психолого-педагогічний супровід та підтримку відповідно свого функціоналу з метою успішної адаптації дитини у середовищі загальноосвітнього навчального закладу.

Враховуючи принципи спеціальної та інтегрованої освіти, корекційно-педагогічної та соціально-педагогічної діяльності, визначено й обґрунтовано принципи інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу та об'єднано їх у дві

групи: принципи *забезпечення сприятливих умов для дитини* (гуманізму, толерантності, конфіденційності, коректної термінології, оптимізму, безбар'єрного середовища, партнерської взаємодії) і принципи *організації навчання та розвитку дитини* (індивідуалізованого навчання, диференційного підходу у навчанні та вихованні, корекційно-компенсаційної спрямованості навчання, врахування відмінностей розвитку, психолого-педагогічного супроводу, допомоги та підтримки, поваги до особистості дитини в поєднанні із необхідною вимогливістю до неї).

У другому розділі – **“Соціально-педагогічна робота щодо інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу”** – охарактеризовано функціональне поле діяльності соціального педагога з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку в загальноосвітньому навчальному закладі; здійснено аналіз стану готовності майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу, визначено компоненти, критерії та показники цієї готовності.

Базуючись на змістових характеристиках функцій соціально-педагогічної діяльності (Т. Алексеєнко, О. Безпалько, В. Поліщук) та Державних галузевих стандартах освіти зі спеціальності “Соціальна педагогіка” (освітньо-кваліфікаційний рівень “бакалавр”), визначено сукупність знань та вмінь соціальних педагогів, необхідних для реалізації діагностичної, прогностичної, комунікативної, консультативної, охоронно-захисної, корекційно-реабілітаційної, профілактичної, організаційної функцій у контексті інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу. Конкретизація та характеристика функцій діяльності соціального педагога щодо інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу дозволили розробити методику проведення констатувального експерименту, який проводився у два етапи.

На першому етапі констатувального експерименту проводилось анкетування соціальних педагогів з метою вивчення специфіки їхньої роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку в інтегрованому середовищі загальноосвітнього навчального закладу. За результатами анкетування встановлено, що основними видами діяльності, які здійснює соціальний педагог щодо інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку є допомога у подоланні труднощів комунікативного плану (75,00%); формування адекватної самооцінки дітей, упевненості у власних силах (67,85%); вивчення потреб дітей (64,28%); надання необхідної допомоги дітям, які мають проблеми у навчанні (60,71%); забезпечення посередництва між учнями та вчителями, вчителями і батьками (60,71%).

На підставі аналізу праць С. Гончаренка, Н. Кузьміної, О. Мороза, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна готовність майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу розглядається як динамічне

особистісне утворення, що синтезує мотиваційний, теоретичний та операційний компоненти.

Мотиваційний компонент готовності спрямований на формування позитивного ставлення до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу. Теоретичний компонент готовності є сукупністю педагогічних, психолого-медичних та інших знань, необхідних соціальному педагогу для роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку. Операційний компонент готовності визначено як комплекс умінь та навичок, набутих студентами під час опанування фахових дисциплін, у процесі самостійної роботи, під час педагогічних практик, які необхідні для ефективного здійснення інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

З урахуванням цих компонентів виокремлено критерії готовності: *емоційно-мотиваційний*, показниками якого є бажання працювати з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, емпатійне ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку, позитивне ставлення до інтеграції дітей у загальноосвітній навчальний заклад; *когнітивний* з показниками: знання сутності та специфіки професійної діяльності в інтегрованому середовищі загальноосвітнього навчального закладу, характерологічних особливостей дітей, які мають порушення розвитку, способів адаптації дітей до умов інтегрованого середовища загальноосвітнього навчального закладу; *діяльнісно-практичний*, показниками якого є володіння необхідними вміннями для роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, застосування доцільних форм, методів роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку в загальноосвітньому навчальному закладі.

Спираючись на обґрунтовані компоненти, критерії та показники, у розділі подано характеристики рівнів готовності студентів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку. Для студентів, яких зараховано до групи з *елементарним* рівнем готовності, притаманні незначний інтерес до роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, недостатнє емпатійне ставлення до них. Студенти мають неточні, поверхові знання характерологічних особливостей дітей, які мають порушення розвитку; способів адаптації дітей у новому середовищі; специфіки діяльності соціального педагога в інтегрованому середовищі загальноосвітнього навчального закладу. У студентів не сформовані навички застосування доцільних форм та методів роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку.

На *базовому* рівні готовності студенти виявляють бажання працювати з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку; толерантно ставляться до них, визнають можливість інтеграції дітей у загальноосвітній навчальний заклад. Вони мають недостатньо глибокі, почасти фрагментарні знання, які необхідні для роботи із зазначеною категорією дітей. Студенти частково володіють вміннями для роботи з дітьми, які мають особливості

психофізичного розвитку. Їм властиві спроби пошуку нових рішень у стандартних професійних ситуаціях, переважно за підтримки педагога.

Студентам, що складають групу з *достатнім* рівнем готовності, притаманна стійка позитивна мотивація до роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, наявність ґрунтовних системних знань про характерологічні особливості таких дітей та специфіку роботи з ними в загальноосвітньому навчальному закладу. Студенти вміють добирати доцільні форми та методи роботи, схильні до оригінальних продуктивних вирішень професійних завдань у роботі з дітьми та батьками.

На другому етапі констатувального експерименту була складена логічна схема підготовки фахівця на основі аналізу навчальних планів зі спеціальності “Соціальна педагогіка” освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” та здійснено контент-аналіз 15 програм навчальних дисциплін, які забезпечують формування системи професійних знань і умінь фахівця щодо інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу. З урахуванням результатів цієї роботи визначався рівень готовності студентів спеціальності “Соціальна педагогіка” до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу. З цією метою було розроблено авторський діагностичний інструментарій: анкети для студентів і соціальних педагогів, тест перевірки знань студентів, пакет проблемних ситуацій, бланк самооцінки для студентів, бланк оцінки діяльності студента під час педагогічної практики.

На основі аналізу результатів констатувального етапу експерименту здійснено розподіл студентів за рівнями готовності до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу: елементарний (24,39%), базовий (53,78%) та достатній (21,83%).

У третьому розділі – **“Змістово-технологічне забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу”** – описано зміст формувального етапу експерименту, подано аналіз результатів експериментальної роботи.

Під час експериментального дослідження робота спрямовувалася на формування компонентів готовності майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

З цією метою, спираючись на розроблену нами логічну схему підготовки соціального педагога з урахуванням змісту курсів “Основи дефектології”, “Соціальна педагогіка”, “Основи соціально-правового захисту особистості”, “Вікова та педагогічна психологія”, “Технології соціально-педагогічної роботи”, “Етика соціально-педагогічної роботи”, “Спеціальна педагогіка” для студентів III курсу в межах нормативної дисципліни “Соціально-педагогічна робота в закладах освіти”, нами був розроблений окремий модуль “Зміст соціально-педагогічної роботи в інтегрованому

середовищі загальноосвітнього навчального закладу”. На лекційних і практичних заняттях цього модуля студентів знайомили з функціями професійної діяльності в інтегрованому освітньому закладі, видами соціально-педагогічного супроводу та підтримки дітей з особливостями психофізичного розвитку, формами і методами роботи з дітьми та їх батьками.

Для студентів IV року навчання був розроблений спецкурс “Основи інклюзивної освіти” (2,5 кредити), структурований у два змістові модулі: “Генеza інклюзивної освіти в Україні” та “Організація навчально-виховного процесу в інклюзивному закладі”. Студенти знайомилися зі шляхами розвитку інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір України, законодавчим та нормативно-правовим забезпеченням освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку, характеристикою діяльності інклюзивного навчального закладу, завданнями соціально-педагогічної роботи фахівців щодо створення сприятливого середовища в інклюзивному навчальному закладі, організацією взаємодії батьків та фахівців в інклюзивному навчальному закладі, формами співпраці соціального педагога з представниками інших соціальних інституцій, які опікуються дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

Під час викладання цих курсів використовувались такі форми роботи: лекція-інформація, оглядова лекція, проблемна лекція, лекція-візуалізація, дискусія, круглий стіл, прес-конференція, зустріч з фахівцями. Практичні заняття проводилися з використанням таких методів та прийомів роботи: case-study, мозковий штурм, обговорення в загальному колі, робота в парах, робота в малих групах, рольова гра тощо. На цих заняттях студенти виконували вправи: “Квітка толерантності”, “Мої слабкі та сильні можливості”, “Плюси та мінуси інклюзивної освіти”, “Портрет дитини з особливостями психофізичного розвитку”, “Стереотипи, які існують щодо дітей з особливостями психофізичного розвитку”, “Правила коректного спілкування” тощо.

Під час самостійної роботи студенти здійснювали підготовку плану заняття для учнів “Навчатися поруч і не бути байдужим”, сценарію проведення дружнього кола “Поглянь на іншого як на рівного”, плану проведення години спілкування “Толерантність – основа гарних стосунків з іншими” та виховної години “Толерантним будь завжди – своїми діями це доведи”, питань до диспуту “Чи треба бути милосердним в сучасному прагматичному світі?”, плану-конспекту бесіди для батьків “Людяність починається з сім’ї”, програми тренінгового заняття для педагогічного колективу “Шляхи формування сприятливого соціально-психологічного клімату в класі”, програм благодійних акцій підтримки дітей з особливостями психофізичного розвитку “Повір у себе”, “Мені не все одно”, “Добро починається з тебе”, “Допоможемо дітям разом!”, “Подаруй дитині надію”. Для студентів була розроблена також тематика рефератів та есе, які вони готували в межах індивідуальної навчально-дослідної роботи.

З метою формування умінь та навичок студентів як складових операційного компоненту готовності, програма педагогічної практики студентів III курсу спеціальності “Соціальна педагогіка” була доповнена такими завданнями: ознайомитися з індивідуальним планом роботи з дитиною, яка має особливості психофізичного розвитку, зробити його аналіз; визначити, яким чином у закладі забезпечені умови для інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку; спостерігати, які форми та методи роботи з дітьми та батьками використовує соціальний педагог; проаналізувати одну організаційну форму, у якій беруть участь діти з особливостями психофізичного розвитку; скласти програму діагностичного обстеження дитини з особливостями психофізичного розвитку; узагальнити досвід роботи соціального педагога в загальноосвітньому закладі щодо інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку. По закінченню практики соціальний педагог загальноосвітнього навчального закладу визначав рівень готовності студента до роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку на основі розробленого нами бланку оцінки.

У процесі формувального етапу експерименту значна увага приділялася організації позааудиторної роботи зі студентами. Зокрема вони готували і брали участь у фестивалі творчості для дітей з обмеженими функціональними можливостями “Я вірю! Я прагну! Я буду...”, благочинних акціях “Подаруй дітям казку”, “Великодній кошик”, добродійних проектах “Добрі справи”, “Відкрите серце”, кінофестивалі “Кіно без бар’єрів”, відеолекторіях, тематичному тижні “Освіта дітей з особливостями психофізичного розвитку”, тематичних зустрічах тощо. Студенти активно залучались до волонтерської роботи в реабілітаційних центрах, спеціалізованих школах-інтернатах, дитячих лікарнях. Все це сприяло формуванню у студентів позитивної мотивації до роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку.

За результатами експериментальної роботи визначалася ефективність впровадження у навчальний процес вищого навчального закладу змісту, форм і методів підготовки майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу шляхом повторного застосування авторської методики визначення рівнів готовності студентів. Здійснено оцінку достовірності змін у рівнях готовності майбутніх соціальних педагогів до інтеграції, що відбулися в експериментальній та контрольній групах з використанням формули χ^2 – критерію (табл. 1).

У результаті формувального етапу експерименту в експериментальних групах кількість студентів з достатнім рівнем готовності до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу збільшилася на 19,99% і становить 51,56%, в контрольній групі відбулися лише незначні зміни (на 3,12%). У свою чергу

кількість студентів з елементарним рівнем в експериментальній групі зменшилася на 15,34% (від 21,13% до 5,79%) порівняно з контрольною групою лише на 5,69% (від 21,95% до 16,26%).

Таблиця 1

Динаміка рівнів готовності студентів експериментальної та контрольної груп до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку, %

Рівні	До експерименту		Після експерименту		Різниця між показниками	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ (142 особи)	КГ (123 особи)
Достатній	31,57	31,84	51,56	34,96	+ 19,99	+ 3,12
Базовий	47,3	46,21	42,64	48,78	- 4,66	+ 2,57
Елементарний	21,13	21,95	5,79	16,26	- 15,34	- 5,69

Таким чином, порівняльний аналіз результатів підсумкового контрольного зрізу експериментальної роботи та статистична обробка отриманих результатів підтвердили ефективність запропонованого змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове розв'язання проблеми підготовки соціальних педагогів до роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, що знайшло своє відображення у теоретичному обґрунтуванні та впровадженні змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. Встановлено, що у дефектології, психології, педагогіці наявний значний понятійний масив, який окреслює особливості дітей з порушеннями розвитку. Засвідчено, що в останні роки у нормативних документах та наукових дослідженнях широко вживаним стало поняття “діти з особливостями психофізичного розвитку”, яке не дістало чіткого тлумачення у довідниковій та спеціальній літературі. У роботі визначено, що це особи, віком до 18 років, у яких спостерігаються різні порушення центральної нервової системи, функціонування окремих або декількох аналізаторів чи

органів. До цієї категорії дітей зараховано таких, які мають офіційний статус дитини-інваліда або значні психічні, фізичні відхилення від норми, хронічні соматичні захворювання, але офіційно не визнані інвалідами.

2. Аналіз наукових підходів щодо соціальної, освітньої, педагогічної інтеграції дав можливість обґрунтувати, що інтеграція дитини з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу – це двосторонній процес, що полягає у включенні дитини з особливостями психофізичного розвитку в систему навчально-виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу шляхом її адаптації до середовища та створення оптимальних умов у закладі, що відповідають потребам і можливостям дитини.

Виокремлено дві групи принципів інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу: принципи забезпечення сприятливих умов для дитини (гуманізму, толерантності, конфіденційності, коректної термінології, оптимізму, безбар'єрного середовища, партнерської взаємодії); принципи організації навчання та розвитку дитини (індивідуалізованого навчання, диференційного підходу у навчанні та вихованні, корекційно-компенсаційної спрямованості навчання, врахування відмінностей розвитку, психолого-педагогічного супроводу, допомоги та підтримки, поваги до особистості дитини в поєднанні із необхідною вимогливістю до неї).

3. Визначено компоненти, критерії та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу. Обґрунтовано показники емоційно-мотиваційного (бажання працювати з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, емпатійне ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку, позитивне ставлення до інтеграції дітей у загальноосвітньому навчальному закладі); когнітивного (знання про: характерологічні особливості дітей, які мають порушення розвитку; сутність та специфіку професійної діяльності соціального педагога в інтегрованому середовищі загальноосвітнього навчального закладу; способи адаптації дітей до умов інтегрованого середовища загальноосвітнього навчального закладу); діяльнісно-практичного (володіння необхідними вміннями для роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, застосування доцільних форм, методів роботи з такими дітьми та їх батьками в загальноосвітньому навчальному закладі) критеріїв. Подано змістові характеристики елементарного, базового та достатнього рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

4. Обґрунтовано змістово-технологічне забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах, яке спрямоване на формування у студентів необхідних знань та умінь для виконання професійних функцій щодо інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального

закладу. Воно є комплексним поєднанням теоретичної (навчальні курси “Соціально-педагогічна робота в закладах освіти”, “Основи інклюзивної освіти”) та практичної (організація навчальної соціально-педагогічної практики в загальноосвітніх навчальних закладах, в яких запроваджено інтегроване навчання) підготовки, різних форм позааудиторної роботи зі студентами (фестивалі, благодійні акції, добродійні проекти, кінофестивалі, тематичні тижні, тематичні зустрічі).

5. Здійснено експериментальну перевірку змісту, форм і методів підготовки соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього закладу у процесі навчальної та позааудиторної роботи, педагогічної практики. Доведено ефективність використання під час підготовки різних видів лекцій, дискусій, зустрічей зі спеціалістами, які працюють з означеною категорією дітей, інтерактивних методів навчання (case-study, мозковий штурм, обговорення в загальному колі, робота в парах, робота в малих групах, рольова гра) та організаційних форм позааудиторної роботи (фестивалі, благодійні акції, добродійні проекти, кінофестивалі, відеолекторії, тематичні тижні).

Доведено ефективність авторської методики визначення рівнів готовності студентів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу, яка містить анкети, тест навчальних досягнень, пакет проблемних ситуацій, бланк для оцінювання незалежними експертами.

Відзначено наявність істотної відмінності в рівнях готовності студентів експериментальних і контрольних груп. Кількість студентів з достатнім рівнем готовності до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу збільшилася на 19,99%. У свою чергу кількість студентів з елементарним рівнем зменшилася на 15,34%. На базовому рівні відбулися незначні зрушення. Ці дані засвідчують результативність запропонованого змістово-технологічного забезпечення.

Реалізація основних положень дослідження спрямовується на оптимізацію діяльності соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, а також на подальше вдосконалення процесу формування професійних компетентностей майбутніх соціальних педагогів.

Означена проблема не вичерпується проведеним дисертаційним дослідженням. Подальшої розробки в окресленій науковій площині потребують: вивчення зарубіжного досвіду соціально-педагогічної роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, в інклюзивному навчальному закладі; розробка соціально-педагогічних технологій підтримки дітей під час адаптації у загальноосвітньому навчальному закладі; підготовка соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку на освітньо-кваліфікаційному рівні “магістр”.

Основні результати дослідження відображено в таких публікаціях:

1. Першко Г. Сутність реабілітаційної роботи соціального педагога / Г. Першко // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / [редкол.: І. Бех, З. Сіверс, Е. Белкіна та ін. ; КМПУ імені Б. Д. Грінченка]. – К. : [б. в.], 2006. – № 6. – С. 165–169.
2. Першко Г. Сучасна професійна підготовка соціальних педагогів / Г. Першко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.: зб. наук. пр. : у 2-х ч. / за ред. А. Й. Капської; НПУ імені М. П. Драгоманова. – К. : [б. в.], 2007. – Вип. 5. – Ч. II. – Сер. № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління – С. 140–143.
3. Першко Г. Практична діяльність соціальних педагогів / Г. Першко // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / [ред. кол.: І. Бех, З. Сіверс, Е. Белкіна та ін.] ; КМПУ імені Б. Д. Грінченка. – К. : [б. в.], 2007. – № 7. – С. 148–151.
4. Першко Г. Змістові компоненти підготовки соціальних педагогів до роботи в загальноосвітніх закладах / Г. Першко // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. / за ред. Г. Г. Філіпчук. – Чернівці : Рута, 2008. – Вип. 363. Педагогіка та психологія. – С. 162–168.
5. Першко Г. Професійні особистісні якості соціального педагога як базова умова соціально-педагогічної діяльності / Г. Першко // Вісник Черкаського університету : зб. наук. пр. / за ред. А. І. Кузьмінського – Черкаси : [б. в.], 2008. – Вип. 122. – Сер. Педагогічні науки. – С. 102–105.
6. Першко Г. Зміст просвітницької роботи соціального педагога щодо збереження здоров'я дітей у загальноосвітньому навчальному закладі / Г. Першко // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: зб. наук. пр. : у 2-х ч. / [редкол.: В. Огнев'юк, І. Бех, Л. Хоружа та ін. ; КМПУ імені Б. Д. Грінченка.]. – К. : [б. в.], 2008. – № 10. – Ч. 2. – С. 63–66.
7. Першко Г. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності як педагогічна проблема / Г. Першко // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. ст. (спецвипуск) : у 2-х ч. / [редкол.: І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, О. Л. Кононко та ін. ; КМПУ імені Б. Д. Грінченка]. – К. : [б. в.], 2009. – № 11. – Ч. 1. Педагогіка. Психологія. – С. 203–207.
8. Першко Г. Дефінітивний аналіз визначень щодо дітей, які мають порушення розвитку / Г. Першко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. : у 2-х кн. / за ред. І. Д. Бега – Кам'янець-Подільський : Видавець Д. Г. Зволейко, 2009. – Вип. 13. – Кн. 2. – С. 77–85.
9. Першко Г. О. Принципи та функції роботи соціального педагога щодо інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в

середовище загальноосвітнього навчального закладу / Г. О. Першко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2010. – № 2. – С. 88–92.

10. Першко Г. О. Курс “Основи інклюзивної освіти” як педагогічна умова формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи в інклюзивному навчальному закладі / Г. Першко // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. пр. / гол. ред. Г. В. Локарева. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. – С. 73–75.

11. Першко Г. Етичні аспекти діяльності соціального педагога з дітьми з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітнього навчального закладу / Г. Першко // Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф., (Київ, 15-16 травня 2008 р.) / [редкол.: В. Огнев'юк, Л. Хоружа] ; КМПУ імені Б. Д. Грінченка. – К. : [б. в.], 2008. – С. 148–151.

12. Першко Г. Професіоналізм соціальних педагогів як категорія педагогічної акмеології / Г. Першко // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матеріали Другої Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 3-4 квітня 2007 р.) / ред. В. І. Перевозчиков ; КМПУ імені Б. Д. Грінченка. – К. : [б. в.], 2008. – С. 364–367.

13. Першко Г. О. Особливості роботи соціального педагога в інтеграційному закладі / Г. О. Першко // Соціально-педагогічна реабілітація в закладах освіти: проблеми та перспективи : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., (Хмельницький, 24 квітня 2008 р.) / відп. ред. М. Є. Чайковський – Хмельницький : [б. в.], 2008. – С. 20–22.

14. Першко Г. О. Наукові підходи до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку у середовище загальноосвітнього навчального закладу / Г. О. Першко // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : тези доповідей : у 2-х ч. / за ред. П. М. Таланчука – К. : Університет “Україна”, 2010. – Ч. 1. – С. 84–86.

15. Першко Г. О. Готовність майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу / Г. О. Першко // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 квітня 2011 р.) / за заг. ред. В. О. Огнев'юка ; [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, Н. М. Віннікова, Д. М. Бодненко]. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – С. 123–125.

16. Першко Г. О. Змістовно-технологічні компоненти підготовки соціальних педагогів до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку / Г. О. Першко // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : за результатами науково-дослідної роботи Інституту проблем виховання НАПН України у 2010 році : матеріали наук.-

практ. конф., (Київ, 2010 р.) / за ред. І. Д. Беха, О. В. Мельника. – Івано-Франківськ : Видавництво “Тіповіт”, 2011. – Вип. 1. – С. 105–107.

17. Першко Г. О. Навчальні програми курсів “Соціально-педагогічна робота в закладах освіти” та “Основи інклюзивної освіти” : навч. програми : [для студ. спеціальності 6.010106 “Соціальна педагогіка”] / уклад. Г. О. Першко. – Кам’янець-Подільський : ПП Буйницький, 2011. – 100 с.

АНОТАЦІЇ

Першко Г. О. Підготовка соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку у середовище загальноосвітнього навчального закладу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2011.

У дисертації подано визначення поняття “діти з особливостями психофізичного розвитку”, охарактеризовано зміст інтеграції таких дітей у середовище загальноосвітнього навчального закладу. Визначено компоненти, критерії, показники та рівні готовності студентів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

Обґрунтовано та упроваджено змістово-технологічне забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в середовище загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: соціальний педагог, інтеграція, діти з особливостями психофізичного розвитку, середовище загальноосвітнього навчального закладу, соціальна адаптація, готовність, змістово-технологічне забезпечення.

Першко Г. А. Подготовка социальных педагогов к интеграции детей с особенностями психофизического развития в среду общеобразовательного учебного заведения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. Киевский университет имени Бориса Гринченка. – Киев, 2011.

Осуществлен теоретический анализ понятий относительно детей, которые имеют нарушения развития. Определено, что дети с особенностями психофизического развития – это лица до 18 лет, у которых наблюдаются разные нарушения центральной нервной системы, функционирования отдельных либо нескольких анализаторов или органов. К этой категории детей зачисляются таких, которые имеют официальный статус ребенка-инвалида или значительные психические, физические отклонения от нормы,

хронические соматические заболевания, но официально не признаны инвалидами.

Определено, что интеграция ребёнка с особенностями психофизического развития в среду общеобразовательного учебного заведения – это двусторонний процесс, который заключается во включении ребёнка с особенностями психофизического развития в систему учебно-воспитательной работы общеобразовательного учебного заведения путём его адаптации к среде и создание оптимальных условий в заведении, которые отвечают потребностям и возможностям ребёнка.

Представлены принципы интеграции детей с особенностями психофизического развития в среду общеобразовательного учебного заведения, объединённые в две группы: обеспечения благоприятных условий для ребёнка и организации обучения и развития ребёнка.

Определены мотивационный, теоретический, операционный компоненты готовности социальных педагогов к интеграции детей с особенностями психофизического развития в среду общеобразовательного учебного заведения; критерии (эмоционально-мотивационный, когнитивный, деятельно-практический) и уровни (элементарный, базовый, достаточный) этой готовности. Представлен авторский диагностический инструментарий, который использовался на констатирующем и формирующем этапах эксперимента (анкеты для студентов и социальных педагогов, тест проверки знаний, пакет проблемных ситуаций, бланк самооценки для студентов, бланк оценки деятельности студента во время педагогической практики).

Обосновано содержательно-технологическое обеспечение подготовки социальных педагогов в высших учебных заведениях к интеграции детей с особенностями психофизического развития в среду общеобразовательного учебного заведения путём преподавания учебных курсов “Социально-педагогическая работа в учреждениях образования”, “Основы инклюзивного образования”; выполнения специальных заданий в период прохождения педагогической практики, организации различных форм внеаудиторной работы со студентами (фестивали, благотворительные акции, проекты, тематические дни, встречи).

Ключевые слова: социальный педагог, интеграция, дети с особенностями психофизического развития, среда общеобразовательного учебного заведения, социальная адаптация, готовность, содержательно-технологическое обеспечение.

Pershko G. Preparing teachers to social integration of children with special needs in a comprehensive school environment. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.05 – social pedagogy. Kyiv University Borys Grinchenko. – Kyiv, 2011.

The dissertation provides a definition of “children with special needs,” described the content of the integration of such children in an environment of a comprehensive educational institution. There are defined components, criterias,

indicators and the level of preparedness of students to integrate children with special needs in a comprehensive school environment.

There are substantiated and introduced the content and technology of preparing future teachers to the social integration of children with special needs to a comprehensive school environment.

Key words: social pedagogue, integration, children with special needs, a comprehensive educational institution environment, social adaptation, commitment, content and technology support.